

Besparingen mogelijk in bedrijfsvoering en natuurbeheer

Landbouw en natuurbeheer dicht bij elkaar in Overijssel

In Overijssel experimenteren natuurbeheerders en veehouders met vergaande vormen van samenwerking. Met steun van de provincie pasten de veehouders hun bedrijfsvoering aan, om materialen uit natuurpercelen efficiënt inpasbaar te maken. Het succes ligt niet alleen in de opbrengsten. TEKST & FOTO'S MERIJN BOS

Sinds de introductie van kunstmest en geïmporteerd S veevoer is de eeuwenoude relatie tussen landbouw en natuur steeds verder afgezwakt. Heidevelden en beekdalen werden van oudsher gebruikt om de mineralenkringloop in de veehouderij en akkerbouw aan te vullen, maar in de huidige landbouw is dat niet meer rendabel. Vandaag de dag zijn daarom de meeste cultuurlandschappen met hoge natuurlijke waarden in beheer bij natuurorganisaties. Die lopen echter aan tegen de stijgende kosten van regelmatig maaien en afvoeren. Bovendien verschaalt nieuwe natuur vaak onevenwichtig, waardoor verzuring en hoge fosfaatgehalten natuurherstel tegenzitten. Vakkundig beheer is essentieel. In Overijssel werken veehouders en natuurbeheerders samen door het winnen van grondstoffen zoals ruwvoer, stalstrooisel en bodemverbetersaars uit natuurterreinen met

zware beheersbeperkingen. Daarmee wordt de eeuwenoude relatie tussen landbouw en natuur hersteld, en zijn door aanpassingen en eerlijke afspraken ook verrassende besparingen te behalen in bedrijfsvoering en natuurbeheer. Het unieke aan deze samenwerkingsvormen is dat ze verdergaan dan eenvoudige pachtovereenkomsten en bewust gericht zijn op natuurontwikkeling.

Plezier

Jan Overesch, varkenshouder en akkerbouwer in Raalte (Salland), beheert diverse schrale graslanden voor Natuurmonumenten (zie ook Ekoland 1, 2011). Door zijn beheer ontwikkelt de natuur zich goed, maar dalen de agrarische opbrengsten. De reden tot samenwerking waren voor Overesch dan ook van zowel ideële als reële aard: "Het

Het inpassen van sommige grondstoffen uit natuurterreinen vergt behoorlijke aanpassingen

Aangepaste stalsystemen kunnen beter uit de voeten met grondstoffen uit natuurgebieden

hoeft voor mij niet zo veel op te brengen, maar het mag zeker niets kosten. Daar kan ik nu goed afspraken met de beheerder over maken. Voor mij persoonlijk ligt de waarde vooral in lol hebben in het boeren door mee te werken met natuur, en in het verbeteren van ons bedrijfsplaatje.”

Hij ziet dat het goed past in de huidige ontwikkelingen van de landbouw. “We lopen steeds meer tegen een natuurlijke grens aan. Het samengaan van landbouw en een goed milieu vinden wij heel belangrijk. Natuurpercelen met de daarbij horende beperkingen passen goed bij onze filosofie, zo houd ik plezier in het boeren”, aldus Overesch. Voor Jos Schouten, de medewerker van Natuurmonumenten met wie Overesch samenwerkt, is die proactieve houding van groot belang. “Voor kwetsbare percelen zijn meedenkende boeren essentieel, die bellen vaker en winnen sneller vertrouwen omdat ze verder denken dan alleen hoge opbrengsten.”

Vertrouwen

Jos Elderink, veehouder in De Lutte (Noordoost-Twente), is goed te spreken over de samenwerking met Jaap Braad, beheerder van Natuurmonumenten. Elderink heeft aangeboden een sloot te dempen die tussen een eigen perceel en

een kwetsbaar nat heidegebied ligt, maar wil daarvoor wel pachtpercelen ter compensatie. “Om de samenwerking te verbeteren, is het noodzakelijk dat de instelling van boeren verandert”, zegt Elderink, “zij moeten de mogelijkheden gaan zien van materiaal uit natuurpercelen, bijvoorbeeld als voer voor jongvee en droge koeien. Daarvoor moeten we soms wel afscheid nemen van wat we geleerd hebben, het hoeft niet meer zo te zijn dat alleen de intensieve en snelle opfok het meest economisch is”, aldus Elderink.

De instelling van Elderink heeft vertrouwen gewekt bij Natuurmonumenten, de samenwerking is vastgelegd in een meerjarige beheerovereenkomst. “Vertrouwen in elkaar is belangrijk. Boeren kunnen daarin helpen door niet alleen te bellen als ze zelf problemen hebben, maar ook als ze problemen voor de natuur zien, of juist bijzondere soorten vinden,” aldus Jaap Braad. Natuurmonumenten heeft volgens de beheerder een goede basis gelegd om op voort te bouwen. “Bijna al onze rijkere graslanden kunnen we al jarenlang goed kwijt bij pachters. Die ervaringen en contacten zou Natuurmonumenten goed kunnen gebruiken om tot verdergaande samenwerkingen te komen. Dat heeft ook veel maatschappelijk draagvlak en maakt ons werk prettiger.”

Vertrouwen in elkaar is voorwaarde voor succesvolle samenwerking

NIEUWE REGELS: MATERIALEN UIT DE NATUUR GEEN AFVAL MEER

Volgens de huidige afvalwetgeving is al het plantaardige materiaal dat niet met opzet is geteeld en waar men vanaf wil 'afval', ook als het uit natuurgebieden komt. Daardoor is het onderhevig aan de Wet Milieubeheer en mag het niet verder dan een kilometer vervoerd worden. Daar komt vanaf voorjaar 2011, met de toepassing van de EU Kaderrichtlijn Afval verandering in. In de richtlijn (2008/98/EG) wordt materiaal dat direct uit natuurgebieden komt niet langer als afval aangemerkt. Boeren die dit materiaal willen benutten krijgen dus meer ruimte door minder regels. Dit is een voor-

beeld van hoe de regelgeving aangepast wordt aan de hand van positieve praktijk-ervaringen.

Direct in Artikel 2 van de Europese richtlijn staat vermeld dat de regels niet van toepassing zijn op uitwerpselen, stro en ander natuurlijk, niet-gevaarlijk materiaal rechtstreeks afkomstig uit de land- of bosbouw. Wel moet het materiaal dan bruikbaar zijn in de landbouw door middel van processen of methoden die onschadelijk zijn voor het milieu en die de menselijke gezondheid niet in gevaar brengen.

COMPOSTEREN

Maaisels uit natuurgebieden composteren kan goede compost opleveren (zie Ekoland 2/2010). Composteren op het eigen bedrijf blijft echter onderhevig aan onveranderde regelgeving om te waarborgen dat het het milieu en de volksgezondheid niet schaadt. Composteren mag zolang de 'Handreiking composteringsplaats voor bedrijven met bloembollenteelt' gevolgd wordt.

Aanpassen

De inpasbaarheid van sommige grondstoffen uit natuurterreinen vergt behoorlijke aanpassingen in de bedrijfsvoering, is de ervaring van veehouder Henk Pelleboer. "Ik heb een nieuwe potstal gebouwd voor beter dierenwelzijn en goede mest voor de biologische akkerbouwers waarmee ik samenwerk. Strooisel uit natuurgebieden kan ik daardoor goedkoper verwerken dan biologisch stro, en het werkt in ons systeem net zo goed." Henk Pelleboer en zijn zoon Gerben runnen hun melkveebedrijf in Mastenbroek in de IJsseldelta, waar veel rietlanden gemaaid worden. Met het zelf ontwikkelde strooiselsysteem kunnen ze op jaarbasis riet en hooi verwerken van bijna zeventig hectare natuurterrein. Het kan los verwerkt worden, wat goedkoper is dan het gebruik van geperste balen.

Pelleboer is nog wel op zoek naar natuurbeheerders die een verbinding met zijn bedrijf aan willen gaan. "Na de investeringen van onze kant, ben ik nu op zoek naar natuurbeheerders die meerjarige overeenkomsten aan willen gaan om hun droge rietmaaisels bij ons af te zetten als alternatief voor de vuilstort. Ik mis nu nog die zekerheid, tot nog toe krijg ik mijn natuurstro van een loonwerker die voor terreinbeherende organisaties maait."

Afspraken

Boeren en natuurorganisaties hebben beiden belang bij de materialen die uit natuurterreinen vrijkomen: De terreinbeherende organisaties moeten ervan af, terwijl de materialen mogelijk als veevoer, stalstrooisel of bodemverbeteraar toegepast kunnen worden. Die toepassingen zijn op zich vaak niet rendabel. Door goede afspraken te maken, kunnen aangepaste bedrijfsvoering, beheersvergoedingen, of toewijzing van compenserende percelen de samenwerking voor beide partijen toch interessant houden.

Vertrouwen in elkaar en open uitwisseling van ervaringen over de mogelijkheden, spelen een sleutelrol bij het succes van dit soort samenwerkingsverbanden. De opstart vergt daarom veel tijd en kennis. Overheden kunnen hieraan bijdragen door startinvesteringen te steunen. "Om de voorgaande samenwerkingen op te zetten maken we veel extra kosten, en dat kan niet. Het werkt beter als de overheid een derde partij met onafhankelijke kennisinbreng de opstartfase laat uitvoeren", zegt Jos Schouten van Natuurmonumenten. "Zonder dit soort projecten waren we er niet aan begonnen." ■

Merijn Bos is werkzaam bij het Louis Bolk Instituut